

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Gracht(en) aan het Hof ter Loo in Kasterlee

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Gracht(en) aan het Hof ter Loo in Kasterlee.
Eindverslag van een toevalsvondst.

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 323

AUTEURS

Geert Vynckier, Brigitte Cooremans & Koen De Grootte

JAAR VAN UITGAVE

2024

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Peter De Wilde

OMSLAGILLUSTRATIE

Luchtfoto van de site tijdens de opgraving .
Copyright Onroerend Erfgoed, foto: Johan Van Laecke.

agentschap Onroerend Erfgoed
Koning Albert II Laan 15 bus 236, 1210 Brussel

T +32 2 553 16 50
info@onroenderfgoed.be
www.onroenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding
4.0 Internationaal-licentie. Bezoek
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van
de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution
4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/DDKH8507>
ISSN 1371-4678
D/2024/3241/158

////////////////////////////////////

GRACHT(EN) AAN
HET HOF TER LOO IN
KASTERLEE

Eindverslag van een toevalsvondst

////////////////////////////////////

GEERT VYNCKIER, BRIGITTE COOREMANS EN KOEN DE GROOTE

INHOUD

1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	5
2	INLEIDING.....	6
3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK.....	8
4	AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK	9
5	DE CONTEXT.....	10
5.1	LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT	10
5.2	HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT	10
6	BESCHRIJVING VAN DE SITE	15
6.1	BODEMKUNDIGE SITUATIE	15
6.2	SPOREN EN STRUCTUREN	16
6.3	VONDSTEN	18
6.3.1	CERAMISCHE VONDSTEN	18
6.3.2	HOUTEN PALEN.....	22
6.4	MACROBOTANISCH ONDERZOEK	23
6.4.1	INLEIDING	23
6.4.2	RESULTATEN.....	24
6.4.3	MOGELIJKE GEBRUIKSPANTEN	24
6.4.4	WILDE PLANTEN.....	24
6.4.5	SAMENVATTING EN CONCLUSIE	25
7	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	27
8	SYNTHESE /SAMENVATTING	29
9	BIBLIOGRAFIE	30
9.1	LITERATUUR	30
9.2	DIGITALE BRONNEN	30
10	BIJLAGEN	31
10.1	LIJST VAN FOTO'S.....	31
10.2	LIJST VAN SPOREN	33
10.3	LIJST VAN VONDSTEN	33
10.4	LIJST VAN STALEN	34
10.5	CONSERVATIERAPPORT	34

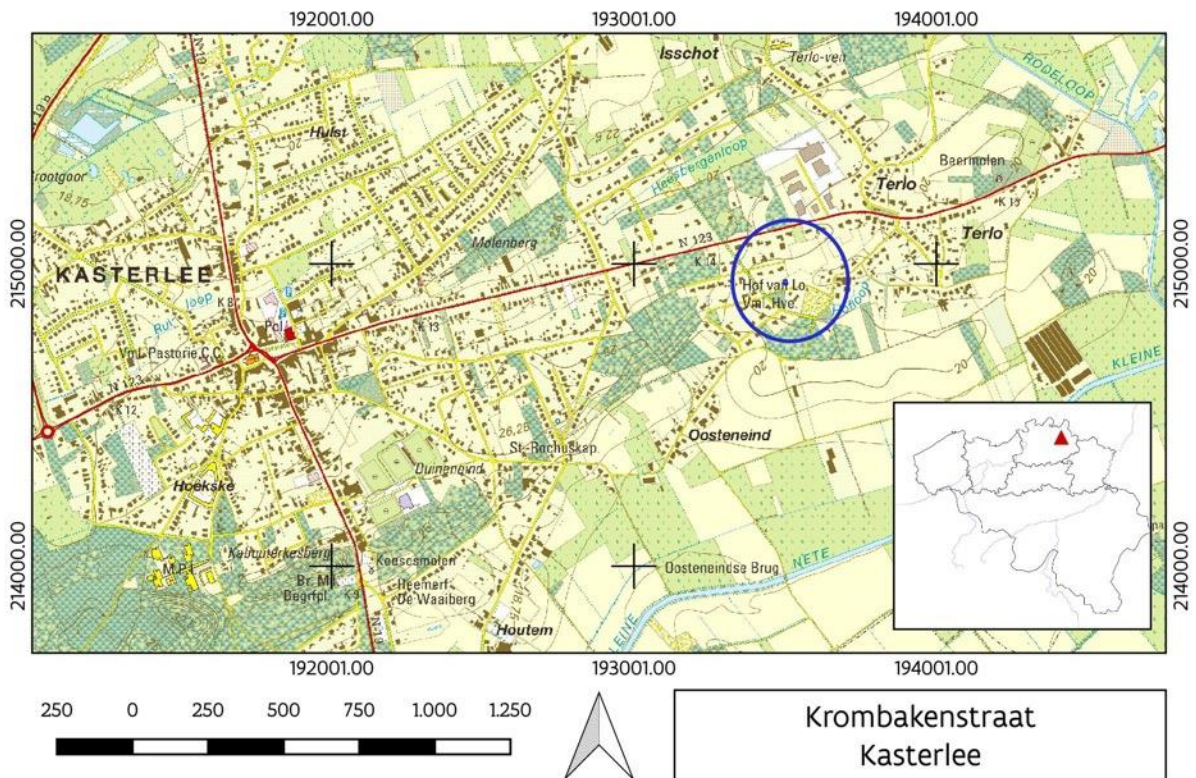

2 INLEIDING

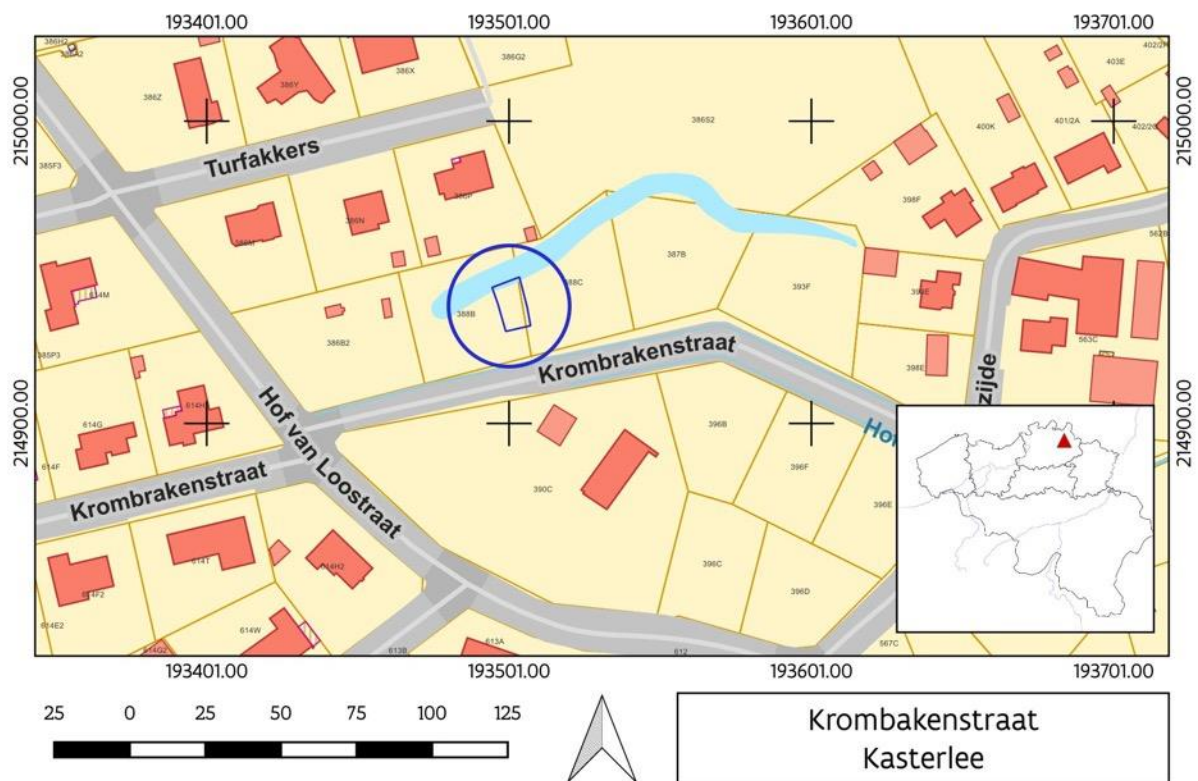
Bij voorbereidende graafwerken voor het maken van een kelder van een privéwoning in de Krombrakenstraat 23 te Kasterlee (fig. 1 en 2) werden sporen aangetroffen van een oude gracht. De architect meldde op 11 april 2022 de archeologische toevalsvondst bij het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid. Na overleg met de eigenaar en architect werd overeengekomen om direct de site op te graven. Eerst werd de bouwvoor verder afgegraven en daarna werd de werkput verder verdiept zodat de aanwezige sporen duidelijker zichtbaar werden (fig. 3). Het onderzoek op het terrein duurde slechts één dag. De onderzochte oppervlakte bedroeg 143,28 m².

Het onderzochte perceel ligt in de Kempen ca. 1,5 km ten oosten van de dorpskern van Kasterlee. Het perceel ligt ongeveer op een hoogte van 20m TAW. De site ligt in het stroomgebied van de Schelde en de Nete en wordt afgewaterd in het noorden door de Heesterbergloop en in het zuiden door de Hofloop.

De uitgewerkte resultaten van dit archeologisch onderzoek, de verdere verwerking van de onderzoeksgegevens en vondsten, en de interpretatie van de site binnen de ruimere historische context vormen het onderwerp van dit eindverslag.

Figuur 1: Topografische kaart van het onderzochte gebied (© Digitaal Vlaanderen).

Figuur 2: Kaart met kadastrale perceelnummers, perceelgrenzen en afbakening van het onderzochte gebied op GRB (© Digitaal Vlaanderen).

Figuur 3: Toestand op het terrein voor het verdiepen van de werkput op 11/04/2022 (© agentschap Onroerend Erfgoed).

3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK

Eerst is de bouwvoor verder verwijderd door de aannemer met een graafmachine waardoor de aanzet van een gracht duidelijk zichtbaar werd. Onder de begeleiding van een archeoloog van het agentschap en Jef Van Doninck (IOED Erfgoed Noorderkempen) is de werkput verdiept om een beter zicht te krijgen op eventuele andere archeologische sporen ten zuiden van de gracht. Deze verdieping stopte op een paar meter van de beek die aan de noordzijde van het huidige terrein aanwezig was. Dit om te voorkomen dat het water in de werkput zou lopen.

Uiteindelijk bleven de sporen beperkt tot een opgevulde gracht in het noorden van de werkput en enkele houten palen die door de graafmachine machine zijn geraakt (fig. 4).

Om enig inzicht te krijgen in de opbouw van het terrein, de ouderdom, de diepte van de gracht en de opvulling ervan en om eventuele archeologische vondsten te recupereren is tegen het profiel van de westzijde van de werkput een sleuf van 2 m breed dieper gegraven (fig. 5). Alleen hier werd verdiept omdat we last hadden van opkomend grondwater. Gelukkig kon de bodem van de gracht wel bereikt worden zodat we het ganse profiel konden fotograferen. Tekenen zat er door opkomende water niet in.

Figuur 4: Toestand op het terrein na het opschaven van de werkput door de graafmachine (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Figuur 5: het uitgraven van de bijkomende sleuf tegen het westprofiel (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Door het opkomende grondwater en door het gevaar dat de beek onmiddellijk ten noorden de werkput zou inlopen moest er snel gehandeld worden en kon alleen het vlak opgeschaafd worden en ingetekend. Het profiel kon alleen worden opgeschoond en gefotografeerd. Al de aanwezige sporen

werden opgemeten en het profiel werd gefotografeerd. Ook werden er foto's genomen met de drone en voor een 3D weergave (fig. 6).

Figuur 6: Luchtfoto van de werkput voor het graven van de profielsleuf (© agentschap Onroerend Erfgoed).

De ploeg op het terrein bestond uit een archeoloog veldwerkleider (Geert Vynckier), een landmeter-expert (Johan Van Laecke) beiden agentschap Onroerend Erfgoed en werd bijgestaan door de plaatselijke onroerend erfgoed consulent Jef Van Doninck (IOED Erfgoed Noorderkempen). Verder waren er geen andere personen betrokkenen bij het terreinonderzoek.

4 AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Tijdens de opgraving en het verdere onderzoek is vooral aandacht besteed aan de gracht, de grachtopvulling en de houten palen die zijn aangetroffen. Slecht enkele archeologische vondsten zijn ingezameld in de opvulling van de gracht en bij het verdiepen van de werkput aan het westprofiel. Eén vondst, die gerecupereerd werd in het profiel, bevond zich in de onderste opvullingslaag van de gracht. Vijf houten palen zijn uitgegraven om ze te onderzoeken naar houtsoort en voor een eventuele dendrochronologische datering (cf. 6.3.2). In het profiel zijn drie bodemonsters genomen om ze te onderzoeken voor macro botanische resten (cf. 6.4).

Aangezien het hier een toevalsvondst betreft, was een voorafgaande vraagstelling niet aan de orde. Het verdere onderzoek beperkt zich tot het inzicht krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische vondsten en sporen, het beschrijven van de structuren en sporen en het documenteren van enkele vondsten.

5 DE CONTEXT

5.1 LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

Kasterlee is fysisch-geografisch gesitueerd in de Kempen en meer bepaald in het Netebekken. Het onderzochte perceel ligt iets hoger dan de onmiddellijke omgeving namelijk op 20m TAW en wordt langs weerszijden afgebakend door twee valleitjes.

Op de bodemkaart is de site gekarteerd als matig lemige zandbodem met een dikke antropogene humus A-horizont (Sdm), een 'plaggenbodem'.

De bovenzijde van de bodem bestaat uit een 30-35 cm dikke ploeglaag die in het verleden is aangerijkt met plaggen. Hieronder zit een gele laag te interpreteren als de resten van een verbrokkelde humus- en ijzeraanrijkingshorizont ontwikkeld in lemig zand (het moedermateriaal) dat zelf rust op een groene tertiaire zandlaag (cf. 6.1).

5.2 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT¹

De vroegste gegevens van het Hof Ter Loo vinden we terug in het zogeheten *Latijnsboek*, een kopie uit omstreeks 1350 van het *Kasselboek* van na 1312, het oudst gekende register van de leengoederen van het hertogelijk Leenhof van Brabant². Het was een leen van de familie Beer. Vanaf 1374 treffen we het Hof Ter Loo aan onder de vele bezittingen van de familie van Lier. Later ging het leen via huwelijken over in bezit van andere families.

De tot op dit ogenblik bewaarde gebouwen van het Hof Ter Loo (de hoeve, een bijgebouw en een waterput) liggen ten zuiden van het perceel waar het onderzoek plaatsvond. Het onderzochte perceel ligt op een iets hoger gelegen zone, een waterscheidingsrug die langs weerszijden wordt afgebakend door twee valleitjes. De keuze voor de locatie voor de oprichting van het Hof Ter Loo in Kasterlee werd vermoedelijk bepaald door de nabijheid van een waterloop en de atypische topografie die zich makkelijk liet aanpassen aan de defensieve noodzaken. De site werd vanouds geïnterpreteerd als motte.

De oudste kaart waarop het Hof Ter Loo afgebeeld is vinden we terug in het Rijksarchief te Antwerpen. Deze kaart is vermoedelijk opgemaakt ter gelegenheid van de verkoop van het Hof Ter Loo in 1723 (fig. 7 en 8). De kaart is heel moeilijk leesbaar maar vertoont toch twee eilanden, die aan de noordelijke zijde verbonden blijken te zijn. Het rechtse eiland staat in verbinding met een vierkante buitengracht die in het zuiden bebouwing omvat. Voor zover te zien zou het om een vijftal bouwsels gaan met onderaan het woonhuis of de 'grootte hoeve'³. Een tweede kaart van kort na 1751 is niet volledig bewaard⁴ alleen de rechterhelft bleef over.

---

¹ Tekst gebaseerd op Cruz *et. al.* 2018, Aarts *et. al.* 2019, Herremans *et. al.* 2023 en Inventaris Onroerend Erfgoed 2024a en 2024b.

² Voor een uitgebreide historie verwijzen we naar Aarts *et. al.* 2019, 22-25; Cruz *et. al.* 2018, 43-47.

³ Aarts *et. al.* 2019, 16-18.

⁴ Kaart op linnen van de goederen van de baron van Rommerswael en van de heer van Tielen (18de eeuw) (© Rijksarchief Antwerpen, OGA Kasterlee nr. 126).

Figuur 7: Het Hof Ter Loo op een fragment van een kaart vermoedelijk uit 1723. De contouren van het Hof met bebouwing, grachtenstelsel en omliggende wegen (© Rijksarchief Antwerpen, OGA Kasterlee, 127).

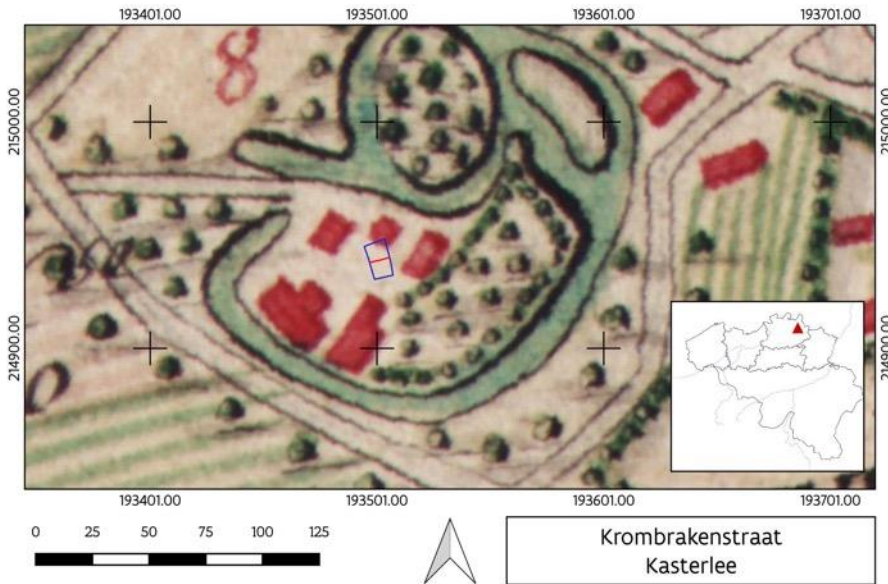
Figuur 8: Het Hof Ter Loo op een fragment van een kaart vermoedelijk uit 1723. Poging tot verduidelijking van de kaart uit 1723. A: de groote hoeve (© Rijksarchief Antwerpen, OGA Kasterlee, 127 en *Bewerking Aarts 2019⁵*).

De kaart van Graaf de Ferraris (1771-1778) geeft duidelijk een afwijkend beeld van de site in vergelijking met de kaart van 1723 (fig. 9). De configuratie en de vorm van de eilanden verschillen duidelijk en de kaart is dus blijkbaar niet zo waarheidsgetrouw en waarschijnlijk slecht ingemeten.

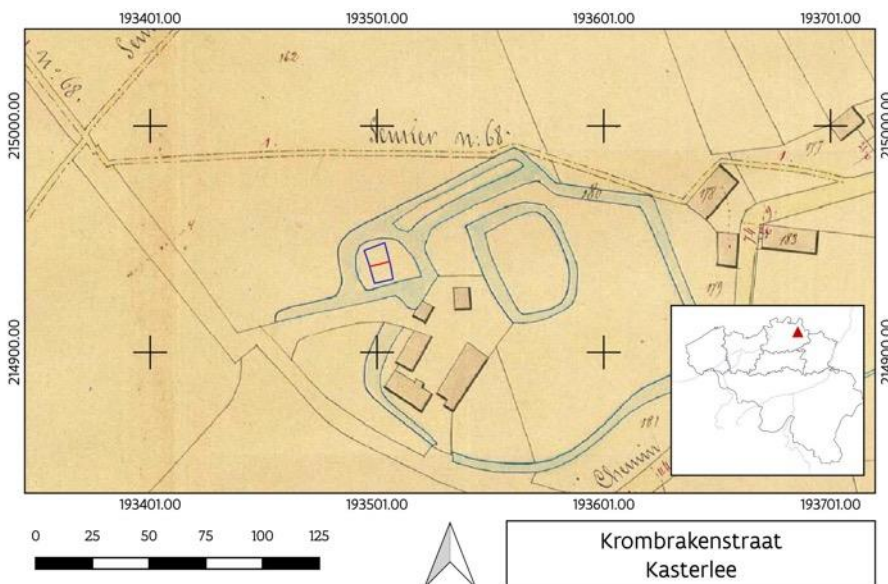
De lay-out van de site op de kaart van 1723 komt beter overeen met de latere kaarten zoals het primitief kadaster (1830-1834), waar de toegangen tot de eilanden goed zichtbaar zijn, het gereduceerd kadaster (1847-1855) en de Atlas der Buurtwegen (1850) (fig. 10). Op beide laatste kaarten staat de toegang tot de eilanden niet op maar de lay-out komt overeen met de kaart uit 1723 en deze van het primitief kadaster.

⁵ Kaart overgenomen uit Aarts *et.al.* 2019, 18.

Figuur 9: Het Hof Ter Loo op de kaart van Graaf de Ferraris met aanduiding van het onderzoeksterrein (© Digitaal Vlaanderen).

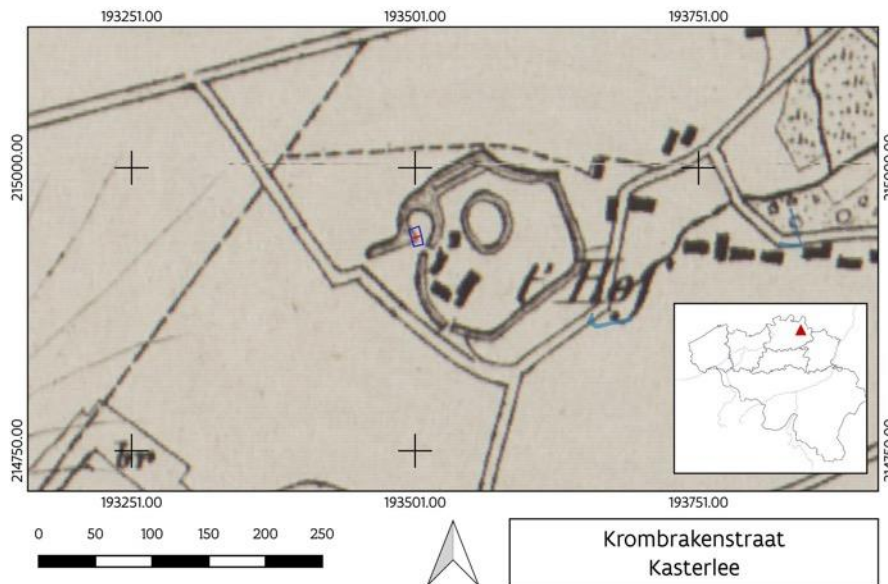

Figuur 10: Het Hof Ter Loo op de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksterrein (© Digitaal Vlaanderen).

Op de iets jongere kaart van Vandermaelen (rond 1850) is het linker eiland een schiereiland geworden met een verbinding naar de toegangsdreef in het westen (fig. 11). De latere zgn. ‘Depôt de la Guerre’ kaarten en de topografische kaarten⁶ (1865, 1893, 1929, 1962, 1972 en 1984) laten de verdere evolutie en het stilaan verdwijnen van de grachten van het Hof Ter Loo zien (fig. 12). Het doortrekken van de Krombrakenstraat in 1984 dwars door het domein veranderde definitief het uitzicht en de kadastrale indeling. Van de gebouwen blijven uiteindelijk de hoeve, een bijgebouw en de waterput over (fig.13).

⁶ Nationaal Geografisch Instituut.

Figuur 11: Het Hof Ter Loo op de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het onderzoeksterrein (© Digitaal Vlaanderen).

Figuur 12: Het Hof Ter Loo op de kaarten van 1865, 1929, 1972 en 1984 waar duidelijk het verdwijnen van de eilanden en de grachten zichtbaar is (© Digitaal Vlaanderen en NGI).

Figuur 13: Een kijk op de laatste overgebleven gebouwen in 1960 (© delcampe.net).

Recent in het voorjaar van 2018 is een uitgebreid onderzoek door GATE uitgevoerd op de site en omgeving in opdracht van de dienst Erfgoed van de provincie Antwerpen in samenwerking met historicus Bas Aarts. Dit omvatte bureauonderzoek, landschappelijk booronderzoek en geofysische prospectie⁷.

⁷ Cruz *et. al.* 2018 en Aarts *et. al.* 2019.

De eerste twee onderzoeken gaven het volgende resultaat:

- Er was geen enkele aanwijzing van een motte heuvellichaam.
- De boringen toonden alleen brede en diepe grachtstructuren
- De aangeboorde grachttopvullingen toonden aan dat de grachten tijdens hun gebruik waterdragend waren en snel werden opgevuld.
- De aangeboorde grachten weken af ten opzichte van de positie op de Atlas der Buurtwegen. Ofwel gebeurde toen een verkeerde kartering of wijkt de georeferentie af.
- Geomorfologisch ligt de site niet op de rand van een alluviale vlakte maar op een iets hogere zone afgebakend door twee valleitjes.
- Er is een sterke antropogene invloed vastgesteld op de bodem die waarschijnlijk aan de intense bewerking door landbouw te wijten is.

Voor het geofysische onderzoek zijn twee technieken gebruikt nl. EMI (elektromagnetische inductie) en GPR (grondradaronderzoek):

- Er zijn bij het onderzoek diverse archeologische structuren en sporen aan het licht gekomen.
- Vooral de grachten kwamen goed naar voren in beide gebruikte methoden. Zowel de gracht van het opperhof maar ook de andere positie van grachten en/of waterlopen kon bepaald worden.
- De scanresultaten verduidelijkten de resultaten van de vorige onderzoeken zodat de grachten exact konden gelokaliseerd worden.
- Er zijn aanwijzingen voor andere sporen op en rond het vermoede opperhof.

De door ons aangesneden gracht ligt net ten noorden van de gezette boringen en net ten westen van het onderzoeksgebied van 2018.

In het zeer recente syntheseonderzoek, uitgevoerd vanaf 2020 en gepubliceerd in 2023⁸ is de motte van het Hof Ter Loo uiteindelijk niet als motte opgenomen. Het heeft immers een atypische ligging op een waterscheidingsrug, er is geen ophoging vastgesteld en ook de opvulling van de grachten -die volgens de onderzoekers in één fase gebeurde toen de grachten nog nat stonden- lijkt op basis van de volume berekeningen niet afkomstig van een heuvellichaam. De site is uiteindelijk geïnterpreteerd als een laatmiddeleeuwse site met walgracht.

---

⁸ Herremans *et. al.* 2023, 1005.

6 BESCHRIJVING VAN DE SITE

6.1 BODEMKUNDIGE SITUATIE

Door het plaatselijk verdiepen van het vlak tegen het westprofiel kregen we toch een kijk op de opbouw van het terrein.

In 2018 voerde GATE al, in opdracht van de dienst erfgoed van de provincie Antwerpen, een boorcampagne uit⁹. Slechts twee van de boorpunten (b24 en b25) zaten in de aangelegde werkput en deze bevonden zich dan ook ten zuiden van de door ons vastgestelde opgevulde gracht. Tijdens dit onderzoek werden van oost naar west 26 en van noord naar zuid 8 boringen uitgevoerd. Verscheidene boringen gaven aan dat het ganse gebied een diepe bewerking van de bodem had ondergaan. Bij dit uitgebreid bureauonderzoek, landschappelijk booronderzoek en geofysisch onderzoek bleek dat het terrein een atypische landschappelijke ligging kende op een waterscheidingsrug. Een ophoping voor een eventuele motte werd niet vastgesteld. De opvulling van de aangesneden grachten, zichtbaar op de historische kaarten en meer bepaald op de Atlas der Buurtwegen, die volgens de onderzoekers in één fase gebeurde toen de grachten nog nat stonden, lijkt op basis van volume berekening niet van een heuvellichaam afkomstig te zijn. De interpretatie als motte wordt dus in vraag gesteld¹⁰.

Het door ons bekeken westprofiel¹¹ zag er als volgt uit (fig. 14, en fig. 15). Bovenaan bevond zich de omgewoelde bouwvoor ca. 25 cm dik bestaande uit een grijsbruine laag van lemig zand (fig. 15, 1). Onder de bouwvoor zijn twee grote opvullingen van twee grachten aanwezig. Samen hadden ze een maximale diepte van 1,20 m ten opzichte van het huidige loopniveau. De bodem was afgevlakt en de gracht was minstens 7,50 m breed. In het zuiden van het westprofiel bestaat de opvulling uit een gemengd geheel van opvullingen gaande van geel roestig lemig zand tot donkerbruin tot donkergrijs lemig zand (fig. 15, 2). Onderaan is de opvulling zwart met houtskoolfragmentjes. Deze loopt door onder de volgende opvulling. Deze opvulling van de tweede of vernieuwde gracht aan de noordzijde toont een fijne gelaagdheid onderaan (fig.15, 3). De opvulling en laagjes gaan van lichtgrijs, donkerbruin tot geelbruin lemig zand. Eén laagje was zwart en bevatte wat houtskool. Het lijkt erop dat er eerst een bredere gracht aanwezig was die na opvulling (laag 2) vernieuwd werd door een uitgraving en het plaatsen van een rij palen dwars door de eerste opvulling. Uiteindelijk geraakte deze ook langzaam opgevuld (laag 3). Dit onderscheid tussen twee opvullingsfasen was niet te herkennen in het vlak.

In het midden van het westprofiel aan de zuidelijke rand van opvullingslaag 3 was een vierkante, aangepunte, eikenhouten paal (fig. 15, S3) ingeheid door laag 2 en die gaat tot in het onderliggende tertiair.

Aan de zuidzijde van het profiel is de moederbodem nog bewaard (fig. 15, 4). Onderaan was het onderliggende tertiaire zand zichtbaar¹² (fig. 15, 5). Er kon niet dieper worden gegraven door het opkomende grondwater.

⁹ Cruz *et. al.* 2018 en Aarts *et. al.* 2019, 25-36.

¹⁰ Cruz *et. al.* 2018, 53-57 ; Aarts *et. al.* 2019, 25-36 en Herremans *et. al.* 2023, 1005.

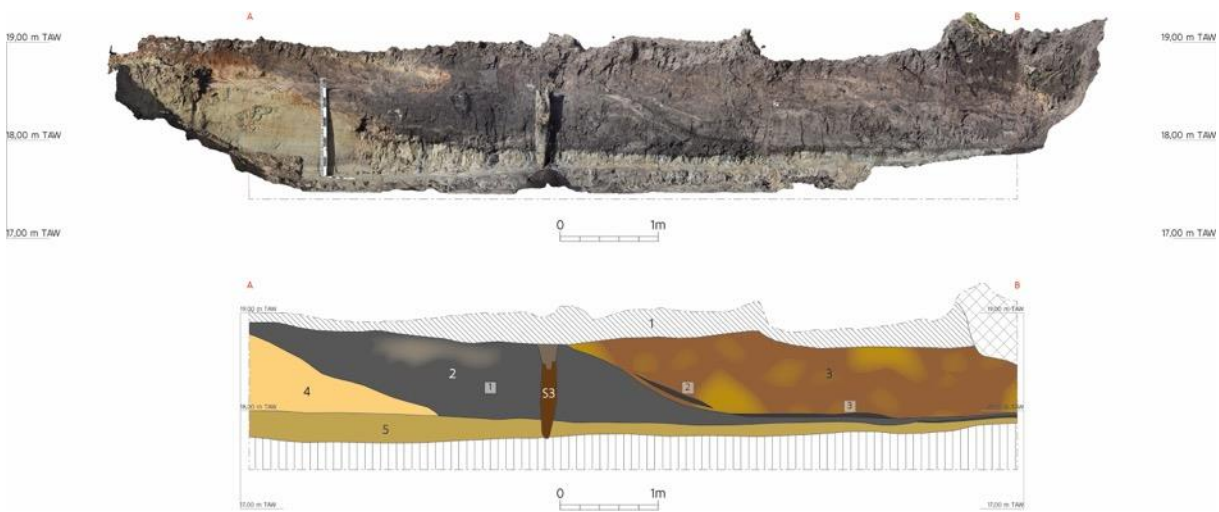
¹¹ Het profiel is niet getekend daar het opkomende water dit niet toeliet en alles snel moest gaan. Het is wel uitvoerig gefotografeerd.

¹² <https://www.dov.vlaanderen.be/zoeken-ocdov/DovAppZoeken/>. Formatie van Kasterlee: bleekgroen tot bruin fijn zand, paarse klei-horizonten, licht glauconiethoudend, micahoudend, onderaan kleine zwarte silexkeitjes.

Figuur 14: Foto van het westprofiel A-B. (© agentschap Onroerend Erfgoed).

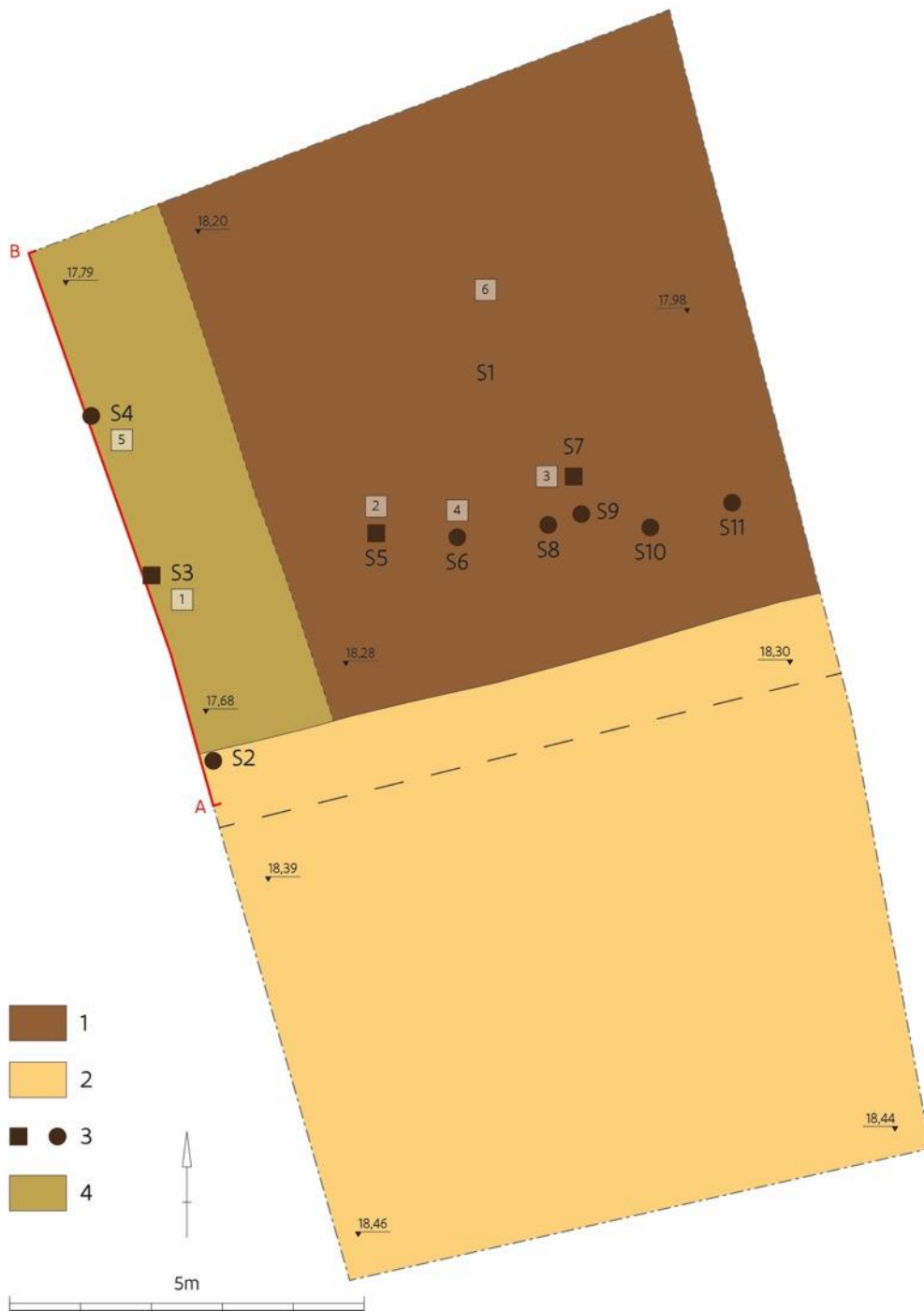
Figuur 15: Foto van het westprofiel A-B gebaseerd op 3D fotografie en de schematische voorstelling van hetzelfde profiel. 1: bouwvoor; 2: opvullingslagen gracht 1; 3: opvullingslagen gracht 2; 4: moederbodem; 5: groene tertiaire zandlaag; S3: aangepunte eikenhouten paal (© agentschap Onroerend Erfgoed).

6.2 SPOREN EN STRUCTUREN

In totaal zijn er slechts 11 sporen gedocumenteerd in het vlak (fig. 16 en bijlage 10.2). De lagen aanwezig in het westprofiel zijn beschreven in 6.1. Het gaat om slechts één bodemspoor, de opvulling van de gracht, en 10 houten palen die elk als spoor zijn beschouwd. Spoor S1 is de grachtopvulling bestaande uit meerdere donkerbruine tot bruingele lemig zandige opvullingslagen. Dat er twee fasen in de opvulling konden onderscheiden worden werd pas duidelijk bij het opschonen van het profiel. In het vlak waren deze niet te zien (fig. 17). Ten zuiden van de gracht zijn in de moederbodem geen andere sporen aangetroffen (fig. 18). Helemaal onderaan bevond zich een onderliggende groene tertiaire zandlaag, die we alleen konden vaststellen na het graven van de sleuf tegen het westprofiel.

Figuur 16: Alle sporen-, vondsten- en hoogteplan. 1: opvulling gracht; 2: moederbodem; 3: houten palen; 4: tertiair zand; A-B: westprofiel. De stippellijn in het midden van de werkput geeft de maximale zuidelijke uitbreiding aan van de gracht die enkel in het profiel zichtbaar is. (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Figuur 17: Zicht op de grachtvulling S1 vanuit het oosten (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Figuur 18: Zicht op de sporenloze moederbodem vanuit het westen (© agentschap Onroerend Erfgoed).

De andere sporen (S2-S11) waren allemaal aangepunte eikenhouten palen (cf. 6.3.2) van verschillende grootte en doormeter. Drie ervan (S3, S5 en S7) waren vierkant in doorsnede en stonden op één rij aan de zuidkant van de gracht.

De andere waren kleiner en werden, buiten twee (S4 en S6), niet uit de bodem gehaald.

6.3 VONDSTEN

Slecht enkele archeologische vondsten zijn ingezameld (bijlage 10.3) bij het verdiepen van de werkput (allen uit spoor S1). Eén vondst, die gerecupereerd is in het profiel, bevond zich in het onderste laagje van het opvullingspakket van de gracht. Vijf houten palen zijn uitgegraven om de houtsoort te bepalen en te bekijken of een dendrochronologische datering mogelijk is (cf. 6.3.2).

6.3.1 **Ceramische Vondsten**¹³

In totaal werden er bij het verdiepen van de werkput in de opvullingslaag van de gracht in totaal acht fragmenten gebruiksaardewerk en drie stuks ceramisch bouw materiaal aangetroffen. In het latere aangelegde westprofiel zat in de onderste donkerzwarte, wortelrijke venige laag een klein fragmentje baksteen (tabel 1).

---

¹³ Onderzoek uitgevoerd door Koen De Grootte.

6.3.1.1 Gebruiksaardewerk

Figuur 19: Rood aardewerk (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Het gebruiksaardewerk omvat acht scherven in rood, geglazuurd aardewerk, afkomstig van vier verschillende individuen (fig. 19). Twee randen zijn van kleine teilvormige kommen, waarvan één met een meetbare diameter van circa 14 cm (fig. 20). Ze zijn halfbolvormig zonder hals en hebben een brede bandvormige rand en roodbruin loodglazuur intern. Beide exemplaren vertonen beroeting op de rand. Drie passende wandfragmenten en een rand zijn van een grote teil met brede bandvormige rand en geprononceerde doorn (diameter circa 34 cm). Het wat oranjebeige baksel vertoont een dekkend oranjekeurig loodglazuur aan de binnenzijde. Een grote bodem op geknepen standring (diameter circa 13,5 cm) is vermoedelijk afkomstig van een kruik. De binnenzijde is integraal geglazuurd en de onderzijde vertoont wat glazuurvlekken. De standring is sterk afgesleten door intens gebruik.

Figuur 20: Kleine kom in rood aardewerk (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Naast het rood aardewerk bevat het ensemble ook een groot wandfragment in steengoed uit Raeren. Het betreft de wand van een middelgrote of grote *Schnelle*, een cilindervormig drinkbekertype uit de tweede helft van de 16de tot de vroege 17de eeuw. Het fragment is extern bedekt met een bruine engobe en zoutglazuur, intern is enkel zoutglazuur aanwezig op het volgrijze baksel. Onderaan naar de bodem toe zitten een vijftal geprononceerde draairibbels, die centraal op het lichaam zijn herhaald. Daartussen bevindt zich een dubbele ingeritste, licht diagonaal verlopende golvende lijn, aan onder- en bovenzijde afgezoomd door puntindrukken (fig. 21). Net boven de centrale band met draairibbels is nog net de aanzet van een enkele, ingeritste lijn zichtbaar dat deel uitmaakt van de decoratie op het bovenste deel van de drinkbeker.

Op basis van het steengoedfragment kan dit ensemble in de tweede helft van de 16de tot vroege 17de eeuw gedateerd worden. De rest van het ensemble in rood aardewerk past perfect in deze datering.

Figuur 21: Fragment van een *Schnelle* uit Raeren (© agentschap Onroerend Erfgoed).

6.3.1.2 Bouwceramiek

Het ceramisch bouw materiaal bestaat uit twee ongeglazuurde rode vloertegels in een lichtrood tot roodbeige baksel. Het volledige exemplaar meet 13 x 12,9 cm en is tussen 2,5 en 2,7 cm dik (fig. 22). Het tweede exemplaar is voor minder dan de helft bewaard. Het gaat om een iets kleiner formaat, met een breedte van 12 cm en een dikte van circa 2,6 cm. Ten slotte is er nog een fragment van een baksteen in een rood baksel met verspreide gele lenzen en vlekken. De afmetingen zijn 10x4 cm.

Figuur 22 Ongeglazuurde rode vloertegel (© agentschap Onroerend Erfgoed).

6.3.2 Houten palen¹⁴

In totaal zijn er bij het verder verdiepen van de werkput, 10 houten palen aangetroffen (sporen 2 tot 11). Drie aangepunte palen (S3, S5 en S7) waren vierkant in doorsnede (ca. 18x23 cm), hadden een bewaarde lengte van 50 -75 cm en stonden op één lijn van het westen naar het oosten met een onderlinge afstand van ca. 3 m. Een ervan, met een bewaarde lengte van ca. 75 cm, was zichtbaar in het later aangelegde west profiel (fig. 15). De andere palen waren rond in doorsnede. De meesten hadden een doormeter van ca. 10-15 cm. Eén ervan had een doormeter van 4 cm en was 40 cm lang. Een andere met een doormeter van 20 cm had een bewaarde lengte van 30 cm.

Er werden slechts vijf palen weerhouden om verder te onderzoeken in verband met houtdeterminatie en eventuele dendrochronologische datering (fig. 23). Al de bemonsterde palen waren vervaardigd uit eikenhout. Voor dendrochronologische datering kwamen ze niet in aanmerking door een te snelle groei, waardoor er te weinig ringen op de dwarse doorsnede aanwezig zijn. De palen zelf werden na onderzoek niet bewaard. De genomen stalen wel.

---

¹⁴ De houtsoort is bepaald door Kristof Haneca. Hij stelde vast dat een dendrochronologische datering niet mogelijk was.

Figuur 23: De vijf ingezamelde palen (© agentschap Onroerend Erfgoed).

6.4 MACROBOTANISCH ONDERZOEK¹⁵

6.4.1 Inleiding

Er werden drie stalen uit de vulling van de gracht genomen. De stalen zijn afkomstig uit de bovenste, middelste en onderste laag (tabel 2, fig. 24).

Figuur 24: Aanduiding waar de 3 stalen werden genomen (© agentschap Onroerend Erfgoed).

De determinatie van de plantenresten gebeurde aan de hand van een referentiecollectie en gespecialiseerde literatuur. Voor de wetenschappelijke en de Nederlandse naamgeving is de Flora van België¹⁶ gevolgd. De resultaten zijn weergegeven in tabel 2. De macroresten zijn voornamelijk in waterverzadigde toestand gevonden, soms waren er ook verkoolde of gemineraliseerde resten aanwezig.

In de tabel zijn de soorten ingedeeld in twee grote groepen, die van de (mogelijke) gebruikplanten en die van de wilde planten. De ecologische interpretatie van de wilde planten is gebaseerd op hun huidige voorkomen¹⁷, aangevuld met informatie uit de *Nederlandse Ecologische Flora*¹⁸, *Vegetatie in Nederland*¹⁹, de classificatie in verschillende ecologische groepen naar Runhaar *et al.*²⁰ en de databank van de flora in Vlaanderen²¹. Hierbij moet rekening worden gehouden dat de vegetatie er vroeger mogelijk anders heeft uitgezien dan nu en dat sommige soorten niet meer voorkomen in natuurlijke toestand terwijl nieuwe soorten zijn verschenen. Ook kunnen bepaalde soorten in de natuur in meer dan één vegetatietype voorkomen en kwamen ze vroeger niet per se op dezelfde plaatsen voor als nu.

¹⁵ Onderzoek uitgevoerd door Brigitte Cooremans.

¹⁶ Lambinon *et al.* 1998.

¹⁷ Stieperaere & Franssen 1982; Tamis *et al.* 2004.

¹⁸ Weeda *et al.* 1985, 1987, 1988, 1991, 1994.

¹⁹ Schaminée *et al.* 1998.

²⁰ Runhaar *et al.* 1987.

²¹ <https://flora.inbo.be/Pages/Taxon/TaxonIdentificationPage.aspx>

uit los drijvende waterplantjes die in (zeer) voedselrijk, stilstaand of langzaam stromend water groeien. Ook sterrenkroos gedijt prima in allerlei relatief ondiep, stilstaand tot stromend water. Van fonteinkruis zijn veel zaden gevonden. Onderscheid maken tussen de zaden van de vele verschillende soorten is echter schier onmogelijk. Alle soorten van dit geslacht zijn waterplanten die eveneens in deze gracht zullen gegroeid hebben. Waterranonkels zijn eveneens planten van oevers en moerassen die ook in het water groeien. Waterweegbree ten slotte, komt voor in uitdrogende sloten, langs waterkanten, op droogvallende oevers van plassen en sloten enz.²²

Veel resten van de schermbloemenfamilie (Apiaceae) die vanwege de slechte bewaring niet meer tot op geslachts- of soortniveau konden worden gedetermineerd zullen meer dan waarschijnlijk en voor een groot deel, ook afkomstig zijn van torkruis (*Oenanthe* sp.).

Verschiede soorten grassen (Poaceae) en grote brandnetel (*Urtica dioica*) kunnen eveneens op de oevers van de gracht of in bermen gestaan hebben.

Daarnaast zijn, vooral in de middelste laag, nog enkele resten aanwezig van soorten die vaak in voedselrijke akkers en moestuinen worden gevonden. Voorbeelden hiervan zijn melganzenvoet (*Chenopodium album*) en korrel- en/of stippelganzenvoet (*Chenopodium ficifolium/polyspermum*). Beklierde duizendknoop (*Polygonum lapathifolium*), perzikkruis (*Polygonum persicaria*) en zwarte nachtschade (*Solanum nigrum*) zijn bovendien pioniers van vochtige, zeer voedselrijke bodem die niet alleen in akkers maar ook op natte plekken op een erf, langs drenkplaatsen of in nat grasland voorkomen.

Van soorten uit andere vegetatietypes zijn slechts weinig resten aangetroffen.

6.4.5 Samenvatting en conclusie

Aan de hand van het ensemble van soorten is duidelijk geworden dat er voornamelijk resten van de vegetatie van in en op de oevers en in de onmiddellijke omgeving van deze gracht aanwezig zijn. In de gracht zal eerder stilstaand tot traag stromend, (zeer) voedselrijk water hebben gestaan. Niet plantaardig bewijsmateriaal hiervoor bestaat uit de vorm van de aanwezigheid van watervlo (*Daphnia* sp.) Van consumptieafval of andere mogelijke gebruiksplanten zijn zo goed als geen resten aangetroffen. Bewoning zal zich waarschijnlijk op iets verdere afstand van de gracht hebben bevonden.

Inventaris	1	2	3	Nederlands
Structuur	gracht	gracht	gracht	
Laag	boven	midden	onder	
Volume (liter)	9	8	9	
Mogelijke gebruiksplanten				
<i>Malus domestica</i> / <i>Pyrus communis</i> (ov)	-	-	x	appel en/of peer
<i>Portulaca oleracea</i> (ov)	-	x	-	postelein
<i>Rubus fruticosus</i> (ov)	-	xxx	xxx	braam
<i>Rubus idaeus</i> (ov)	-	xxx	xx	framboos
<i>Sambucus nigra</i> (ov)	x	xx	x	gewone vlier
Wilde planten				Wilde planten
<i>Alisma</i> sp. embryo (ov)	-	xx	-	waterweegbree (embryo)
<i>Alnus</i> sp. (ov)	-	-	x	els
Apiaceae (ov)	x	xxx	xxxx	schermbloemenfamilie
<i>Atriplex</i> sp. (ov)	-	x	x	melde
<i>Callitriche</i> sp. (ov)	-	x	x	sterrenkroos
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (ov)	-	x	-	herderstasje
<i>Carex</i> sp. (ov)	x	-	-	zegge
<i>Chenopodium album</i> (ov)	-	xx	x	melganzenvoet

²² <https://www.ecopedia.be/>

Inventaris	1	2	3	Nederlands
Structuur	gracht	gracht	gracht	
Laag	boven	midden	onder	
Volume (liter)	9	8	9	
<i>Chenopodium ficifolium/polyspermum</i> (ov)	x	xx	-	korrel- of stippelganzenvoet
<i>Chenopodium</i> cf. <i>murale</i> (ov)	-	-	x	waarschijnlijk muurganzenvoet
<i>Crataegus laevigata</i> (ov)	-	x	-	twijstijlige meidoorn
<i>Crataegus monogyna</i> (ov)	-	x	-	eenstijlige meidoorn
<i>Daucus carota</i> (ov)	-	x	xx	wilde peen
<i>Echinochloa crus-galli</i> (ov)	-	x	-	hanenpoot
<i>Festuca</i> sp./ <i>Lolium</i> sp. (ov)	-	x	x	zwenk- en/of raaigras
<i>Galeopsis tetrahit</i> (ov)	-	x	x	gewone hennepnetel
<i>Glyceria fluitans</i> (ov)	-	x	xx	mannagras
<i>Glyceria</i> cf. <i>maxima</i> (ov)	-	x	xx	waarschijnlijk liesgras
<i>Glyceria</i> sp. fr. (ov)	-	x	-	vlotgras
<i>Juncus</i> sp. (ov)	-	x	-	rus
<i>Lemna</i> sp. (ov)	-	xxx	xxxx	eendenkroos
cf. <i>Lolium perenne</i> (ov)	-	x	-	misschien Engels raaigras
<i>Lycopus europaeus</i> (ov)	-	x	xx	wolfspoot
<i>Oenanthe aquatica</i> (ov)	-	xx	xxx	watertorkruid
<i>Oenanthe fistulosa</i> (ov)	-	x	xx	pijptokruid
<i>Oenanthe</i> sp. (ov)	-	x	xxx	tokruid
Poaceae (ov)	-	xx	xxx	grassenfamilie
<i>Polygonum lapathifolium</i> (ov)	-	x	-	beklierde duizendknoop
<i>Polygonum persicaria</i> (ov)	-	x	-	perzikkruid
<i>Potamogeton</i> sp. (ov)	-	xx	xxx	fonteinkruid
<i>Ranunculus sceleratus</i> (ov)	x	-	-	blaartrekkende boterbloem
<i>Ranunculus</i> subg. <i>Batrachium</i> (ov)	x	xxx	xxxx	waterranonkel
Rosaceae (stekels) (ov)	-	x	-	rozenfamilie
<i>Rumex</i> sp. (ov)	-	x	-	zuring
<i>Sambucus ebulus</i> (ov)	x	-	-	kruidvlier
<i>Solanum nigrum</i> (ov)	-	x	x	zwarte nachtschade
<i>Solanum</i> sp. fr. (ov)	-	-	x	nachtschade
<i>Urtica dioica</i> (ov)	-	xx	-	grote brandnetel
knoppen (ov)	p	p	p	
Niet plantaardige resten				
<i>Daphnia</i> sp.	x	xx	xxx	watervlo
insecten-/wormeneieren	-	-	x	

Tabel 2: Geschatte aantallen resten uit de verschillende lagen van de gracht. Verkoold tenzij anders vermeld (ov: onverkoold; x: enkele, xx: tientallen, xxx: honderden, xxxx: duizenden; p: aanwezig).

7 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Ook al is er op de site van het Hof ter Loo al wat onderzoek gebeurd en is er al wat gepubliceerd toch blijft het onzeker wat er juist aanwezig is op de site en hoe oud de gedocumenteerde sporen zijn. De site is in het verleden steeds geïnterpreteerd als een motte ook al was er geen duidelijke hoogte gekend of zichtbaar op het terrein. Tijdens een recent syntheseonderzoek is er geopteerd dat het eerder zou gaan om een laatmiddeleeuwse site met walgracht.

Dat er restanten van een uitgebreid grachtencomplex aanwezig zijn in de ondergrond, is vooral duidelijk op de cartografische bronnen (fig. 25). Ook tijdens het geofysisch- en landschappelijk booronderzoek in 2018 zijn deze structuren aangetroffen²³. Een datering en sequentie van de vele grachten is niet gegeven.

Het onderzoek naar aanleiding van de toevalsvondst leverde een gracht op die zich echter iets ten zuiden en ten westen bevindt van de noordelijke gracht die gekend is van de historische kaarten en het onderzoek uit 2018 (fig. 26). Of het een niet gekende gracht is of het geofysische- en het booronderzoek deze gemist hebben weten we niet zeker. De onderzochte sleuf was hier in oppervlakte te klein voor en het opkomende grondwater belette dat het profiel in detail kon worden bekeken.

De aangesneden gracht van de toevalsvondst kan ofwel het restant zijn van een van de twee grachten die ten oosten van de werkput op de Atlas der Buurtwegen zichtbaar zijn (fig. 25) ofwel was de gracht die ten noorden van de werkput liep breder dan zichtbaar op de Atlas der Buurtwegen. Maar het kan eveneens zijn dat we tijdens dit beperkte onderzoek een nieuwe gracht hebben aangesneden en toegevoegd die door de andere onderzoeken niet gekend of gezien is.

Het plaatselijk dieper graven van de sleuf aan de westzijde van de werkput toonde aan dat de aanwezige, onderzochte gracht een maximale diepte had van ca. 1,20 m ten opzichte van het huidige loopniveau, een afgevlakte bodem vertoonde en minstens 7,5 m breed was²⁴. In het profiel waren duidelijke meerdere opvullingslagen zichtbaar en het profiel toonde aan dat er vermoedelijk twee fasen waren te onderscheiden. We vermoeden dat na de opvulling van de eerste in gebruik zijnde gracht er een vernieuwing gebeurde bestaande uit een gedeeltelijk uitgraving van de oude opvulling en het plaatsen van een rij van drie vierkante stevige palen aan de zuidzijde van de vernieuwde gracht (S3, S5 en S7) en enkele kleinere paaltjes (S2, 4, 6, 8, 9, 10 en 11). De palen zijn dwars door de eerste opvulling (westprofiel laag 2) aangebracht. Waarom dit gebeurde is niet duidelijk.

Het dendrochronologisch onderzoek leverde spijtig genoeg geen datering op. De vondsten, waarvan allen, buiten één fragment van een baksteen dat op de bodem van de gracht is aangetroffen, in de bovenste opvullingen zijn gerecupereerd bij het aanleggen van de werkput, gaven het ceramiek ensemble een datering van de tweede helft van de 16de tot de vroege 17de eeuw.

Of we nu uiteindelijk te maken hebben met een afgegraven motte of een laatmiddeleeuws site met walgracht of iets anders kunnen we op dit ogenblik van het onderzoek niet zeggen. Of is het een latere aangelegde plaisanterie die we zien verschijnen op talrijke kaarten vanaf de 17de -19de eeuw²⁵ en aangelegd of gelegen op een oude kasteel- of motte site?

Als men deze site beter wil kunnen begrijpen zal er op de aangrenzende percelen meer en gedetailleerder onderzoek moeten gebeuren.

---

²³ Cruz *et. al.* 2018 en Aarts *et. al.* 2019.

²⁴ De werkput kon niet worden uitgebreid naar het noorden door een huidige overblijvende beek die tijdens het onderzoek nog water bevatte.

²⁵ Mondelinge mededeling Koen De Grootte.

8 SYNTHESE /SAMENVATTING

De oudste geschreven bronnen over de site Hof ter Loo dateren uit het begin van de 14de eeuw. Op historische kaarten vanaf het begin van de 17de eeuw is de site afgebeeld als een uitgebreid en complex grachten systeem dat stilaan verdwijnt vanaf de 19de eeuw wanneer de grachten opgevuld geraken en verdwijnen. Van de gebouwen blijft alleen nog de hoeve en een waterput over.

Op de site van hof ter Loo, waarvan men steeds dacht dat het een motte site was, is in 2018 onderzoek uitgevoerd dat bestond uit een landschappelijke boorcampagne en een geofysisch onderzoek dat aantoonde dat het ingewikkelde grachtensysteem in de ondergrond nog duidelijk aanwezig is. Een later synthese onderzoek van motte versterkingen in Vlaanderen toonde aan dat de site van Hof ter Loo geen motte was maar eerder een laatmiddeleeuwse site zou zijn met walgracht.

Tijdens graafwerken voor een nieuwe kelder van een ééns gezinswoning in de Krombrakenstraat te Kasterlee sneed men een gracht aan. Na het melden van deze vondst is een werkput aangelegd ter grootte van de uit te graven kelder op 11 april 2022. Hiervoor werd de bouwvoor over de volledige oppervlakte van de te verstoren zone verwijderd en is het vlak opgeschaafd. De tijdens dit onderzoek onderzochte zone bevindt zich net ten westen en ten noorden van het boorgrid uit 2018 en ten westen van de door het geofysisch onderzoek geregistreerde grachten. We gaan ervan uit dat we tijdens dit beperkte onderzoek een gracht, bestaande uit een eerste opgevulde gracht en een vernieuwing door uitgraving en het plaatsen van houten palen, hebben aangesneden die nog niet gekend was en we door deze kleine ingreep toch een bijdrage hebben geleverd bij het onderzoek van deze site.

Alleen de opvulling van een gracht was zichtbaar in het vlak. In deze opvulling van de gracht zijn later enkele eikenhouten aangepunte palen ingeslagen. De drie grootste met een vierkante doorsnede stonden op een rij, de kleinere palen stonden er onregelmatig tussenin. Andere sporen in het zuidelijk deel van de werkput waren niet zichtbaar in de moederbodem. Daarna is aan de westzijde van de werkput een diepere sleuf aangelegd om te kijken hoe diep de aangetroffen gracht liep. Door wateroverlast van het grondwater moest het profiel snel opgeschoond en gefotografeerd worden. Een gedetailleerde tekening en onderzoek van dit profiel lukte niet. Alleen konden drie bodemstalen worden genomen uit uitgekozen lagen voor macro botanisch onderzoek.

Het profiel leverde de duidelijke aftekening van de gracht op met meerdere opvullingslagen. De gracht had een maximale diepte van 1,20 m ten opzichte van het huidige loopniveau. De bodem was afgevlakt en de gracht was minstens 7,50 m breed. In het profiel was eveneens duidelijk te zien dat er twee fasen in de opvulling aanwezig waren. De oudste gracht is blijkbaar na opvulling deels heruitgegraven - waarom dit gebeurde is niet duidelijk - en afgezoomd met een palenrij van drie grote vierkante, aangepunte palen in combinatie met kleinere ronde paaltjes. De tweede gracht is eveneens met meerdere opvullingslagen opgevuld geraakt.

De enkele ingezamelde ceramische vondsten kwamen allen, buiten een fragment van baksteen, uit de bovenste opvulling van de gracht en zijn aangetroffen tijdens het opschonen van het vlak. Zij zijn te dateren uit de tweede helft van de 16de tot vroege 17de eeuw. Zij geven echter geen indicatie voor de aanleg van de gracht(en) wel voor de opvulling ervan. Ook het dendrochronologisch onderzoek gaf geen bruikbare chronologische informatie.

Het onderzoek van de botanische resten leverden voornamelijk resten op van een vegetatie van in en op de oevers en uit de onmiddellijke omgeving van een traag stromend of stilstaand? water. Van consumptieafval of andere mogelijke gebruikspflanzen zijn zo goed als geen resten aangetroffen.

Ook al ligt de site op een waterscheidingskam tussen twee beken lijkt het erop dat we hier niet te maken hebben met een grachtensysteem waarbinnen zich een motte bevond. Na synthetiserend onderzoek is de site uit de lijst van mottes gehaald en is ze geïnterpreteerd als een laatmiddeleeuwse site met walgracht. Het kan tevens een latere aangelegde plaisanterie zijn die we zien verschijnen op talrijke historische kaarten vanaf de 17de -19de eeuw en die werd aangelegd op een oude kasteel- of motte-site.

10 BIJLAGEN

10.1 LIJST VAN FOTO'S²⁶

2022D113_Kasterlee_Krom- bakenstraat zn TV 16401 (nr)	WP	Vlak	Spoornr	Type	Informatie
(1) .jpg				overzicht	eerste bezoek
(2) .jpg				overzicht	eerste bezoek
(3) .jpg				overzicht	eerste bezoek
(4) .jpg				overzicht	eerste bezoek
(5) .jpg				overzicht	eerste bezoek
(6) .jpg				overzicht	eerste bezoek
(7) .jpg				overzicht	eerste bezoek
(8) .jpg	1	1		overzicht	de werkput na het afhalen van de bouwvoor
(9) .jpg	1	1		overzicht	de werkput na het afhalen van de bouwvoor
(10) .jpg	1	1		overzicht	de werkput na het afhalen van de bouwvoor
(11) .jpg	1	1		overzicht	het afschrappen van vlak 1
(12) .jpg	1	1		overzicht	het afschrappen van vlak 1
(13) .jpg	1	1		overzicht	het afschrappen van vlak 1
(14) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het oosten
(15) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het oosten
(16) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het oosten
(17) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het zuiden
(18) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het zuiden
(19) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het zuiden
(20) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het zuiden
(21) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het zuiden
(22) .jpg	1	1		overzicht	vlak 1; vanuit het zuiden
(23) .jpg	1	1		detail	uitgraven sleuf tegen westprofiel
(24) .jpg	1	1		detail	uitgraven sleuf tegen westprofiel
(25) .jpg	1	1		profiel	westprofiel
(26) .jpg	1	1		profiel	westprofiel
(27) .jpg	1	1		profiel	westprofiel
(28) .jpg	1	1		profiel	westprofiel
(29) .jpg	1	1		profiel	westprofiel
(30) .jpg	1	1		profiel	westprofiel
(31) .jpg	1	1		detail profiel	westprofiel
(32) .jpg	1	1		detail profiel	westprofiel
(33) .jpg	1	1		detail profiel	westprofiel
(34) .jpg	1	1		overzicht	werkzaamheden tegen westprofiel
(35) .jpg	1	1		overzicht	werkzaamheden tegen westprofiel
(36) .jpg	1	1		detail	enkele funderingspalen
(37) .jpg	1	1		detail	enkele funderingspalen
(38) .jpg	1	1		detail	enkele funderingspalen
(39) .jpg	1	1		detail	enkele funderingspalen
(40) .jpg	1	1		overzicht	luchtfoto
(41) .jpg	1	1		overzicht	luchtfoto
(42) .jpg	1	1		overzicht	luchtfoto
(43) .jpg	1	1		overzicht	luchtfoto
(44) .jpg	1	1		overzicht	luchtfoto
(45) .jpg	1	1		overzicht	luchtfoto
(46) .jpg	1	1		overzicht	luchtfoto

²⁶ Foto's kunnen opgevraagd worden via <https://www.onroerendergoed.be/nl/diensten/archief/>

////////////////////////////////////

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

10.2 LIJST VAN SPOREN

Spoo­nr.	type	interpretatie	Beschrijving
1	lagen	gracht-opvulling	meerdere lagen; houtskoolrijk en wat boomwortels; donkerbruin tot bruingeel lemig zand
2	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte ronde paal; ca. 10-15 cm ø; geen lengte opgenomen
3	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte vierkante paal; ca. 18-19 cm ø en 75 cm bewaarde lengte
4	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte ronde paal; ca. 4,5-4 cm ø; 40 cm bewaarde lengte
5	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte vierkante paal; ca. 19-23 cm ø 70 cm bewaarde lengte
6	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte ronde paal; ca. 20-23 cm ø; 30cm bewaarde lengte
7	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte vierkante paal ca. 18-20 cm ø; 50 cm bewaarde lengte
8	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte ronde paal; ca. 10-15 cm ø; geen lengte opgenomen
9	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte ronde paal; ca. 10-15 cm ø; geen lengte opgenomen
10	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte ronde paal; ca. 10-15 cm ø; geen lengte opgenomen
11	paal	houten paal	Eikenhouten aangepunte ronde paal; ca. 10-15 cm ø; geen lengte opgenomen

10.3 LIJST VAN VONDSTEN

Inventarisnr.	werkput	vlak	Spoor	materiaal
1	1	1	3	Houten vierkante aangepunte paal; ø 18x19 cm; ca. 75 cm bewaarde lengte
2	1	1	5	Houten vierkante aangepunte paal; ø 19x23 cm; ca. 70 cm bewaarde lengte
3	1	1	7	Houten vierkante aangepunte houten paal; ø 18x20 cm; ca. 50 cm bewaarde lengte
4	1	1	6	Houten rond aangepunte paal; ø 20x23 cm; ca. 30 cm bewaarde lengte
5	1	1	4	Houten rond aangepunt paaltje; ø 4,5x4 cm; ca. 40 cm bewaarde lengte
6	1	1	profiel	Ceramiek (tegels, scherven)
7	1	1	1	Fragment dakpan

10.4 LIJST VAN STALEN

Inventarisnr. stalen	werkput	vlak	Spoor	materiaal
1	1	2	westprofiel	Zeefmonster
2	1	2	westprofiel	Zeefmonster
3	1	2	westprofiel	Zeefmonster

10.5 CONSERVATIERAPPORT

De ceramische vondsten zijn stabiel en vergen geen verdere behandeling. De houten palen werden op houtsoort en dendrochronologie bekeken in het depot te Vilvoorde. Er werd van iedere onderzochte paal een staal bijgehouden. De vondsten zullen worden overgedragen aan het erkend Erfgoeddepot Noorderkempen, Druivenstraat 18, Turnhout waar ze zullen bewaard worden. Van de stalen voor macrobotanisch onderzoek werden de residu's bewaard.

